

tičkog pitanja osim aramejskog pra-Mateja postavljaju još grčkog pra-Mateja; iz kojeg da je i kanonskog Marka postalo kanonsko Matejevo evanđelje. Grčki pra-Matej nema nikakog oslonca u tradiciji.

Sudim, da je ovo pitanje najzgodnije riješio Gutjahr, premda je Sickembergeru odviše konzervativan, (sehr konservativ).

Što se tiče naslovnika poslanice Galačanima vjerojatnija mu je: nordgalatische Theorie radi Act. Ap. 16, 6. i Gal 4, 13.

Za poslanicu Efescima drži, da ima cirkularni karakter. Pavao nije napisao „*ἐν Ἐφέσῳ*“, već poslao poslanicu po Tihiku maloazijskim općinama. Tihik je najprije poslanicu izručio Efescima i tako se taj list raširio kao list Efescima.

Dr. Franjo Zagoda.

Jacquier: Le Nouveau Testament. Tome second. Le Text du Nouveau Testament. Paris. Le-coffre 1913.

Pisac se opravdano ponosi, što je prvi od Francuza iznio tako značajanu knjigu. Ni njemački katolici nemaju još takog djela.

Pisac hoće pružiti priliku slušateljima bogoslovlja, da se uzmognu orijentirati sred mnogobrojnih kritičkih i povjesničkih pitanja s obzirom na novozavjetni tekst.

Da lakše riješi tu zadaću, obratio se na specijaliste u tom pitanju kao: Dom De Bruyne, Dom Chapman, Nestle itd., da ga podupru savjetom, što su najspremnije učinili. Zato ima ta knjiga kraj priznate savjesnosti piščeve i potpore kritičara još veću vrijednost. U I. glavi raspravlja: o materijalu, formi rukopisa, o razgovorima, stihometriji, inskripcijama, subskripcijama; najstarijim razdiobama svetoga teksta, o Euzebijevim kanonima, Eutalijevoj razdiobi, o podrijetlu, vijeku, broju rukopisa itd. Pod konac iznosi sisteme Tischendorf-Sirivener, Gregory i Sodenov.

U glavi II. iznosi mnoge ucejalne rukopise baveći se opširnije: Sinajskim, Vatikanskim, Aleksandrijskim, Efremovim, Bezinim i Klaramontanskim. Zatim dolaze: papiri; kurzivni rukopisi i lekcijonari.

Iza toga prelazi na prijevode i to najprije raspravlja o latinskim prijevodima prije sv. Jeronima; zatim o Jeronimovoj Vulgati. Predočuje povjest Vulgate i nabroja rukopise Vulgate.

Pošto mnogi rukopisi prije sv. Jeronima pokazuju srodna čitanja, no i posebna, to ih dijeli prema Hortu u tri razreda: a) afrički tekst, b) europski i c) italski.

Nastavlja o prijevodima: sirske, egipatske; i o prijevodima, koji imaju za uspostavu teksta drugotnu vrijednost: armenskom, etiopskom, gotskom, slavenskom itd. Napokon raspravlja o citacijama: crkvenih pisaca, heretika i pogana.

Knjiga druga bavi se kritikom teksta. Iznajprije raspravlja o uzrocima, s kojih su postale mnogobrojne varijante. Zatim iznosi povjest grčkoga teksta. Osobitom pomnom obradio je pitanje o tekstu zapadnomu i rad velikih kritičara počevši od Alkalske poliglote pa do monumentalnoga rada Sodenova.

To lijepo djelo samo se preporuča.

Dr. Franjo Zagoda.

Dr. Tillmann: Das Johannes-evangelium. Berlin. Walther 1914.

Koliko li je zlato pohranjeno u Ivanovu evanđelju! Kad bismo imali samo nekoje odlomke, da retke toga slavnoga djela, morali bismo se iskreno pokloniti veličini Onoga, koji je Ivana ljubio.

Pisac dobro znade teškoću, koju treba da svlada exegeta tumačeći djelo duševnoga orla. No njega bodre riječi Augustinove: *Iam ergo videte quam sublimia loqui debuit, qui est aquilae comparatus: et tamen etiam nos humi repententes, infirmi et vix ullius momenti inter homines, audeamus tractare ista, et ista exponere: et putamus nos aut capere posse cum cogitamus, aut capi dum dicimus* (tract. in Johann. 36, 5).

U dosta opsežnom uvodu raspravlja izagoška pitanja o Ivanovu evanđelju. Svesirano, jasno i ispravno upozoruje na razliku izmjeđu Ivana i sinoptika. Osvrće se na glavne protivničke prigovore i zaključuje, da kraj sve formalne razlike postoji sklad izmjeđu Ivana i sinoptika u opisivaju života Gospodina Isusa Krista.

Samo evanđelje podijelio je: U